

УДК 811.111'373.2

Е. В. Боева, В. С. Урсул

ХАРАКТЕРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АНТРОПОНІМІВ У КОМЕДІЇ РІЧАРДА БРІНСЛІ ШЕРІДАНА «ШКОЛА ЛИХОСЛІВ'Я»

У статті окреслено специфіку антропонімікону комедії Річарда Брінслі Шерідана «Школа лихослів'я» та з'ясовано роль власних назв у сюжетному розгортанні, створенні характерів, розкритті авторського задуму. Доведено, що літературно-художні антропоніми у комедії Шерідана слугують додатковим джерелом емоційності, виразності, виступають лаконічним мовностилістичним засобом.

Ключові слова: художній текст, антропонім, онім, характеризуюча функція, конотація, емоційна забарвленість.

Пошуки ономастичного еквівалента задуму й ідеї твору породжують постійну увагу письменників до іменника. Художній текст, що народжується в лабораторії митця, поступово «обростає» іменами, й онімія стає тим вагомим виміром художності, з якого й починається та неподільність і цілісність контекстового плину, що й стає визначальною прикметою твору високого ґатунку.

Як зазначає Є. С. Отин, оніми не тільки здатні виконувати свою пряму первісну функцію — бути назвами об'єктів навколишнього середовища — але й проймаються вторинним, понятійним змістом, стають у мовленні експресивно-оцінювальними заміниками загальних назв [5: 5]. Звісно, у художніх текстах оніми «переростають» межі своєї прямої семантики, набувають нових конотацій, символізуються, стають важливим засобом емоційно-образного розгортання художнього твору.

Тому при дослідженні номінацій осіб у художньому тексті необхідно застосовувати синтагматичний підхід, адже «для лінгвістики суттєво аналізувати семантику мовних одиниць різних рівнів не тільки у межах словника і граматичних конструкцій, але перш за все в межах того комунікативного оточення, яке неминуче супроводжує будь-який реальний фрагмент спілкування» [4: 55].

Як відомо, дуже часто семантика імені співвідноситься з характером та функціями персонажа. Літературний онім (зазвичай антропонім) вже з самого початку є не в «прямому» значенні: він вже означає не конкретну особу, а певний типовий образ, його семантика вже «оброблена» в експресивно-емоційному плані [5: 12]. Тому ретельний добір прізвища й імені для свого персонажа у багатьох письменників є стилістичним засобом для глибшого розкриття змісту твору.

Цілком слушною видається думка дослідниці Л. Шестопалової, що ім'я в художньому тексті, на відміну від реального життя, «викликає особливі емоції, набуває конотативного забарвлення, що максимально увиразнює його. Внутрішня форма імені так чи інакше співвідноситься з художнім образом, а етимологія імені перегукується з ним» [6: 8].

Цікавим для ономастичного дослідження, на нашу думку, є твір англо-ірландського драматурга Річарда Брінслі Шерідана «Школа лихослів'я» («Scholl for Scandal» 1777 р.) — найкраща комедія моралі XVIII ст. та одна з вершин комедіографії, в якій автор висміює плітки, лицемірство та згубний вплив світського образу життя. У комедії відсутні коментарі автора щодо персонажів, їх зовнішнього вигляду, характеру, тому про них ми можемо дізнатися з діалогів між героями, та власне, їхніх імен.

Зазвичай переклад власних назв відбувається шляхом перекладацької транслітерації та транскрибування [2: 149]. Тому читачеві, незнайомому з мовою, на якій написаний твір, їх внутрішня форма залишиться «завуальованою». На нашу думку, перекладати все формалістично і конгруентно також є серйозною помилкою, адже ключем до розуміння змісту виступає семантична домінанта, яка буває різною у кожній ситуації. Чітка і барвиста промовистість онімів у комедії «Школа лихослів'я» має різне скерування, але завжди є виразною і добре простежується. Письменник вдало добирає імена персонажам, вже наперед знаючи їх характер та особливості, їх роль у розвитку сюжету [3: 69].

Перша дія комедії відбувається у салоні леді **Сніруел** — у святині лихослів'я. Саме тут збирається «еліта», щоб обговорити останні новини, а точніше, перемити кісточки всім і кожному. Власниця салону є джерелом пліток та лихослів'я. Вже у самому прізвищі криється її сутність: «*sneer*» — насмішниця, глузування, знуцання, усмішка

[1: 579]; «*well*»—добре, гарно [1: 679]. У певній мірі плітки — це за-сіб помсти, адже замолоду леді Сніруел скривдили лихослів'ям, тож тепер вона так само злостиво ставиться до інших людей: «*Wounded myself, in the early part of my life, by the envenomed tongue of slander, I confess I have since known no pleasure equal to the reducing others to the level of my own reputation*» [7: 11].

Леді Сніруел замислює любовну інтрижку, з якої вона матиме свою вигоду. Їй допомагає її повірений **містер Снейк**. Заради грошей він піде на будь-яку підлість та змову. Прізвище «*Snake*» є його дзеркальним відображенням, адже перекладається як «*змія, гадюка*» [1: 578]. З міс-тером Снейком ми зустрічаємося лише двічі, але і цього достатньо, щоб упевнитися у його корисливості. В кінці комедії він зраджує леді Сніруел. Спочатку вона поклала на нього великі сподівання і на-магалася підтримувати люб'язні стосунки, що видно з її звертань: «*my dear Snake, little Snake, sir*» [7: 11], та іноді вона не стримувала свого справжнього «я» і могла звинуватити Снейка у «недалекості» — «*how dull you are!*» [7: 11]. При цьому частка «*how*» вказує саме на негативне забарвлення такої номінації. А коли інтрижка зазнала повного фіас-ко, «*little Snake*» (любий Снейк) перетворився на «*a villain; a precious rogue*» [7: 89] (негідник, шахрай). Крім того Снейк досить відома осо-ба у певних колах, про що свідчить згадка про нього «*one Snake; this Snake*» (дехто Снейк, цей Снейк) [7: 37]. До речі апелятив «*rogue*», що перекладається як «*шахрай, пройдисвіт, злодій*» [1: 540], автор вико-ристовує доволі часто (сім повторень) у різних сполученнях і номіна-ціях: «*wild rogue; unnatural rogue; the rogue; sly rogue; a precious rogue; dear extravagant rogue*» [8: 34, 53, 86, 66, 89, 95].

За сюжетом Леді Сніруел обрала жертвою дуже поважне сімейство **сера Пітера Тізла**, який був опікуном братів Серфесів і в той же час виховував прийомну доньку Марію. І головною метою було розірва-ти стосунки Марії та молодого Чарлза Серфеса. Сама леді Сніруел роз'яснює підоснову справи : в Марію — або в її посаг — закоханий старший Серфес, Джозеф, який і звернувся за допомогою до вправної наклепниці, зустрівши у братові щасливого суперника. Сама ж леді Сніруел має сердечну схильність до Чарлза і готова багатьом пожерт-вувати, щоб завоювати його. Вона дає обом братам чіткі характерис-тики. **Чарлз** — «гуляка» і «марнотратник» (*that Charles — that libertine, that extravagant, that bankrupt in fortune and reputation*) [7: 11]; **Джозеф** —

«хитра, себелюбна, підступна людина», «солодкомовний шахрай», у якому оточення бачить диво моральності, тоді як брата засуджують (*I know him to be artful, selfish, and malicious — in short, a sentimental knave; while with Sir Peter, and indeed with all his acquaintance, he passes for a youthful miracle of prudence, good sense, and benevolence*) [7: 11]. Щодо прізвиська сера **Пітера Тізла**, то онім *Teasle* Річард Шерідан використовував як назву для одного з своїх попередніх творів («Злослови» — «The Teazles» 1777 р.) [8]. Але щодо сера Пітера, то його прізвище вжито у переносному, або ж іронічному значенні, адже сер Тіzl був не розповсюдником, а жертвою пліток. І щодо іронії, то у комедії є сімейна сцена містера та **місіс Тіzl**, яка набуває певної емоційної забарвленості завдяки номінаціям персонажів. У розпалі сутички подружжя намагається дотримуватися пристойності і тут пестливі звертання один до одного набувають іронічного відтінку: *my helpmate, Lady Teazle, my dear lady Teazle, my love, my angel, my life, rural coquette* (про місіс Тіzl); *my love, my dear* (щодо містера Тізла) [7: 41]. Але леді Тіzl ставить все на свої місця, називаючи чоловіка *товстим ведмедем, старим волокітою та тим самим, як про нього казали її подруги* (*great bear, an old dangling bachelor, you are just you would be*) [7: 42]. До речі, нам невідоме ім'я леді Тіzl, що ще раз наголошує на важливості і змістовності номінації *Teazle*.

Про Марію — вихованку сера Пітера Тізла — нам відомо лише те, що вона Марія і цього достатньо, щоб зрозуміти, що цей образ створений автором на протигагу всім пліткарям у школі лихослів'я. Адже ім'я Марія (*Maria, Miriam*) — одне з найбільш розповсюджених у всьому світі і перш за все, асоціюється з Дівою Марією — матір'ю Ісуса Христа, що символізує цнотливість та чистоту.

Образи **братів Серфесів** також є доволі зрозумілими. «*Surface*» у перекладі з англійської означає «*поверховий*» [1: 612], що чітко характеризує старшого Серфеса. Чарлза це не стосується, що видно у відношенні автора до обох. Джозефа називають майже завжди *Mr. Surface* (35 вживань), в той час, коли Чарлза кличуть лише по імені. Джозеф Серфес веде подвійне життя: всі його бачать як приклад доброчесності, насправді ж він *smooth-tongued hypocrite and villain* (солодкомовний шахрай та негідник) [8: 71]. А Чарлз (*Charles*) — дорослий Чарлі (*Charlie*), що названий автором розповсюдженим англійським ім'ям, характеризує молодшого Серфеса як звичайну молоду особу, яка

прагне веселощів і не звертає уваги на прикрощі життя. Знайомі ставляться до Чарлза по-різному — хтось презирливо, хтось поблажливо: *libertine, bankrupt, unnatural rogue, dear extravagant rogue, young rake, that prodigal* [7: 11, 53, 95, 58, 86]. Братів об'єднує одне — дядько **Олівер Серфес**, вірніше його спадок. Кому з братів він дістанеться вирішить сам *uncle Oliver*. Щоб не помилитися Олівер Серфес пішов на аферу. У гості до Чарлза його супроводжував Мозес (у *перекл. Moses — Moisey*) і це ім'я не даремно фігурує у тексті, адже Мозес, як і біблійний персонаж, став провідником для сера Олівера і допоміг йому не заблукати на шляху до правди.

Цікавими персонажами у комедії видаються місіс Кендер, сер Бенджамін Бекбайт та його дядько Кребтрі. **Місіс Кендер** знає всі новини у місті і залюбки поділиться з усіма бажаними, але це вона робить без поганих намірів, адже «*candour*» значить *щирість, прямота, доброта, неупередженість* [1: 95]. Такої ж думки і відвідувачі салону леді Сніруел: «*Mrs. Candour is a little talkative, everybody allows her to be the best natured and best sort of woman.*» [7: 14]. Головна мета цього персонажа у творі — підтримувати атмосферу легкого пліткарства і цим самим дарувати читачеві посмішку. І автор допомагає їй у цьому: герої розповідей місіс Кендер мають такі ж цікаві імена, як і їх історії. І хоча ці персонажі лише згадані, другорядні, вони все рівно займають важливе місце у стилістичній будові комедії і підтримують загальну ономастичну картину. Отже, ми довідуємося про таких «яскравих» персонажів як **міс Гедebaут** — «*gadabout*» — бродяга, гультайка, ледащо [1: 277]; **міс Прим** — «*prim*» — манірна, напружена [1: 495]; **міс Хоніmun** — «*honeymoon*» — медовий місяць [1: 317]; **міс Тетл** — «*tattle*» — плітки, базікання [1: 621]; **леді Керрікл** — «*curricle*» — старий двоколісний екіпаж [1: 165]; **міс Вермільйон** — «*vermilion*» — яскраво-червоний колір [1: 668]; **місіс Евергрін** — «*evergreen*» — вічнозелений [1: 235]; **вдова Окр** — «*ochre*» — брунатно-жовтий [1: 436]; **міс Сімпер** — «*simper*» — манірна посмішка [1: 571]; **місіс Персі** — «*pursu*» — огрядний, гладкий [1: 508]; **міс Салю** — «*sallow*» — жовтуватий, блідий [1: 548]; **леді Стукко** — «*stucco*» — штукатурка [1: 605]; **кузина Огл** — «*ogle*» — закоханий погляд, пускати бісики [1: 438]; **місіс Кедріл** — «*quadrille*» — кадрили [1: 510]; **лорд Беффело** — «*buffalo*» — буйвол, бізон [1: 85]; **Том Саунтер** — «*saunter*» — прогулянка, повільна ходьба [1: 550]; **лорд Спіндл** — «*spindle*» — висока людина [1: 587]; **містер Ніккіт** — «*nick*» — чорт,

диявол [1: 425]; леді Фрізл — «*frizzle*» — завивка, кучер [1: 273]; міс Найслі — «*nicely*» — добре, приємно, гарно [1: 425].

Щодо родичів, містера Бекбайта та містера Кребтрі, то вони також є любителями пліток, що яскраво виражене у семантиці їхніх прізвиськ. «*Backbite*» — лихословити за чиеюсь спиною [1: 46]; а «*Crabtree*» утворене з двох смислових частин — «*crab*», що у неформальному спілкуванні означає «сварлива людина» [1: 156] та «*tree*» — родове дерево. Тож автор показує лихослів'я як таке явище, яке передається з покоління в покоління, і в цьому можна вбачати дидактичний характер твору.

Взагалі вся комедія побудована на діалогах (зовнішніх та внутрішніх). У зовнішніх простежується головна тема та ідея твору, а у внутрішніх відображаються власне характери героїв. Безумовно, автор не даремно використав для своїх персонажів такі значущі, промовисті імена, адже з їх допомогою читач усвідомлює цілісну картину п'єси.

Отже, антропоніми у комедії «Школа лихослів'я» створюють яскравий образний контекст і урізноманітнюють стилістичні ефекти, які використовує автор. Головною функцією онімів у комедії Річарда Шерідана є характеризуюча, за якою іменування кваліфікує саме свого носія, що сприяє довершенню ідейної спрямованості твору, насиченню його емоційністю, виразністю «портретних» характеристик персонажів. Антропоніми у «Школі лихослів'я» функціонують в чітко заданому ракурсі, сприяють утворенню різноманітних стилістичних ефектів і тим самим реалізують авторську настанову на вирішення конкретних смислових завдань.

Список літератури

1. Большой современный англо-русский, русско-английский словарь / За ред. Кубарькова Г. Л., Тимошук В. А. — Донецк: Бао, 2010. — 1056 с.
2. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (Общие и лексические вопросы) / В. С. Виноградов. — М. : ИОСО РАО, 2001. — 224 с.
3. Карпенко О. Ю. Про літературну ономастику та її функціональне навантаження / О. Ю. Карпенко // Записки з ономастики: зб. наук. праць. — Вип. 4. — Одеса: Астропринт, 2000. — С. 68–74.
4. Колшанский Г. В. Контекстная семантика / Г. В. Колшанский. — М.: Наука, 1980. — 152 с.
5. Отин Е. С. Материалы к словарю собственных имен, употребляемых в переносном значении / Е. С. Отин // Вопр. ономастики: Собственные имена в системе языка. — Свердловск, 1980. — С. 3–13.

6. Шестопадова Л. Д. Специфіка антропонімів у химерній прозі (на матеріалі творчості В. Дрозда): Автореф. дис... канд. філол. наук / Л. Д. Шестопадова. — Одеса, 2006. — 19 с.
7. Sheridan R. B. School for Scandal / R. B. Sheridan. — US: ReadHowYouWant, 2008. — 196 p.
8. <http://lib.rus.ec/a/28181>

Боева Э. В., Урсул В. С.

ХАРАКТЕРИСТИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ АНТРОПОНИМОВ В КОМЕДИИ РИЧАРДА ШЕРИДАНА «ШКОЛА ЗЛОСЛОВИЯ»

В статье выявлена специфика антропонимикону комедии Р. Б. Шеридана «Школа злословия», определена роль собственных имён в сюжетном действии, создании характеров персонажей, выявлении авторской концепции. Доказано, что литературно-художественные антропонимы в комедии Шеридана являются дополнительным источником эмоциональности, выразительности, иронии, способствуют раскрытию подтекста.

Ключевые слова: художественный текст, антропоним, оним, характеристическая функция, конотация, эмоциональная тональность.

Boyeva E. V., Ursul V. S.

CHARACTERIZING POTENTIAL OF ANTHROPNYMS IN R. B. SHERIDAN'S COMEDY «THE SCHOOL FOR SCANDAL»

The specifics of anthroponymicon of R. B. Sheridan's comedy «The School for Scandal» is unfolded in the article. The role of the proper names is defined in the plot action, in the creation of personages' characters, in the disclosure of the author's conception. Literary anthroponyms in Sheridan's comedy are proven to be the additional source of emotionality, expressiveness, irony, they help to forward the disclosure of the subtext.

Key words: literary text, anthroponym, onym, characteristic function, connotation, emotional tonality.